



С. В. Бєлай



С. М. Осипенко



О. О. Желновач

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО РОЗПОДІЛУ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ КОШТОРИСУ ВІЙСЬКОВОЇ ЧАСТИНИ

На основі вивчення керівних документів, публікацій та існуючої практики визначено необхідність посилення обґрунтованості процесу розподілу бюджетних коштів на здійснення господарської діяльності військової частини у процесі формування її кошторису. У змістовному та математичному вигляді сформульовано завдання розподілу коштів, сформовано вихідні умови, вибрано метод, запропоновано схему її розв'язання та методичні положення для виконання кожного її блоку. Надано рекомендації з організації впровадження розроблених положень у практику формування кошторису військової частини.

Ключові слова: господарська діяльність, кошторис, організаційно-технічний захід, пріоритетність заходу, вартість заходу, граничний обсяг видатків бюджету, лімітна довідка.

Постановка проблеми. Належне виконання формуваннями сил безпеки і оборони України значно збільшених за обсягом та ускладнених за змістом завдань, що вимагає наразі складна військово-політична обстановка, об'єктивно потребує зростання їх ресурсного забезпечення. Водночас економічна ситуація в країні суттєво обмежує можливості використання для цих цілей додаткового бюджетного фінансування. У таких умовах зростає значущість економічних аспектів діяльності військової частини, спрямованих на ощадливе й ефективне використання виділених державою фінансових ресурсів на всіх його етапах: від обґрунтування потреби в коштах до їх витрачення відповідно до затвердженого кошторису. Особливої актуальності набувають питання раціонального розподілу виділених коштів як самостійного етапу розроблення й узгодження кошторисів військових частин, методичного забезпечення якого на цей час практично немає.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням забезпечення потрібного рівня обґрунтованості планових розрахунків як однієї з основних вимог керівних документів у процесі формування як бюджетів на різних рівнях [1], так і кошторисів бюджетних

організацій [2], постійно перебувають у полі зору вчених-економістів. Значна увага у наукових працях приділяється аналізу та напрямам удосконалення методів кошторисного планування, зокрема, нормативного методу як одного з основних у процесі формування кошторису [3, 4]. Порядок урахування під час планування видатків кошторису індексу інфляції, коригувальних коефіцієнтів та обчислення усередненої норми видатків запропоновано у статті [5]. Обґрунтовано необхідність застосування у процесі кошторисного планування таких методів, як прогнозування, розрахунково-аналітичний, факторний, елімінування, метод оптимізації планових рішень, варіантів (написання сценаріїв) у доповнення до традиційних (індикативного, нормативного, балансового), а також визначення нормативних фінансових показників для бюджетних організацій у [6]. Водночас, на наш погляд, недостатньо уваги у дослідженнях приділяється питанням раціонального розподілу виділених бюджетним організаціям, зокрема військовим формуванням, бюджетних коштів за видами їх діяльності для отримання бажаних результатів.

Мета статті полягає в обґрунтуванні науково-методичного підходу до раціонального

розподілу виділених державою бюджетних коштів за видами діяльності військової частини у процесі формування кошторису для забезпечення виконання поставлених завдань на визначеному рівні.

Виклад основного матеріалу. Доволі складна економічна ситуація в країні на цей час не дає змоги фінансувати нормативну потребу військових формувань України у повному обсязі, особливо по витратах на поточний і капітальний ремонт, придбання обладнання, інструментів, інвентарю та по інших незахищених статтях кошторису. Тому виникає потреба в економічно обґрунтованому розподілі виділених коштів між видами діяльності військової частини, підрозділами, що її здійснюють, а також за видами витрат, тобто за кодами економічної класифікації видатків (КЕКВ) кошторису.

У загальному вигляді це завдання можна сформулювати таким чином: на основі заздалегідь визначеного переліку організаційно-технічних заходів, які в цілому відображують процес діяльності військової частини, відбирають для провадження такі з них, що забезпечують у межах виділених бюджетних коштів отримання максимального результату діяльності.

Для вирішення завдання сформуємо вихідні принципи:

– господарська діяльність уявляється як сукупність її видів (процесів, заходів, операцій), що відокремлені у часі та просторі;

– види господарської діяльності організаційно структуровані і взаємно незалежні, або така залежність вважається відомою;

– є адміністративні регламенти (методики, інструкції, положення), що визначають порядок здійснення видів (процесів, заходів, операцій) господарської діяльності;

– визначено порядок оцінювання результатів здійснення видів і заходів господарської діяльності та їх вплив на загальний результат діяльності частини.

Виходячи зі змісту сформульованого завдання та вихідних принципів пропонується загальна схема його вирішення (рис. 1).

Блок 1 схеми призначений для формування переліку заходів, які плануються до виконання підрозділами військової частини на плановий рік і які потребують витрачання певної величини бюджетних коштів у межах відповідного КЕКВ.

Увесь перелік заходів доцільно умовно поділити на дві групи:

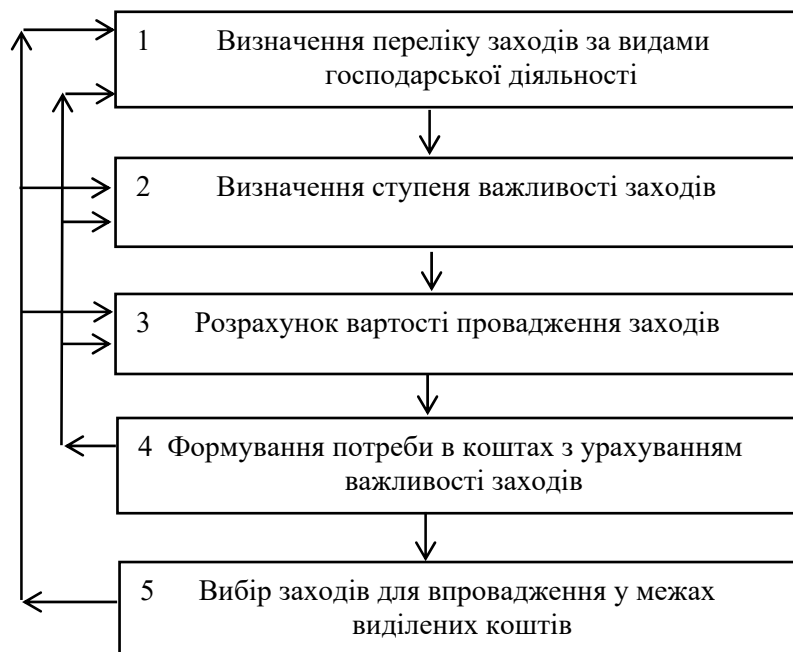


Рисунок 1 – Схема розподілу коштів за видами витрат кошторису військової частини

1) основні заходи, тобто заходи постійного характеру, що виконуються у ході повсякденної діяльності підрозділів військової частини згідно з їх функціональним призначенням;

2) додаткові заходи, пов'язані з недопущенням зниження величини оцінки діяльності підрозділу (служби), що відповідає за певний вид діяльності, а також заходи, пов'язані з поліпшенням величини оцінки діяльності підрозділу (служби), що відповідає за певний вид діяльності, до встановленої величини.

Слід вважати, що кошти для фінансування заходів першої групи мають бути обов'язково включені у відповідні статті кошторису частини. Кошти для додаткових заходів підлягають визначенню у процесі розподілу виділених загальних коштів.

Сформований перелік заходів підлягає аналізу з позиції їх важливості для впровадження, який проводиться у блоці 2 схеми на рис. 1. Аналіз здійснюється по додаткових заходах. Їх пропонується об'єднати у три групи.

1. Заходи, не проведення яких призводить до отримання незадовільної оцінки відповідним підрозділом. Мається на увазі, що проведення таких заходів забезпечить отримання оцінки мінімум «задовільно». Назвемо цю групу як «Заходи першої черги», тобто це першочергові, невідкладні заходи.

2. Заходи, проведення яких є обов'язковою умовою для оцінки «добре». Цю групу доцільно назвати «Заходи другої черги».

3. Заходи, проведення яких є обов'язковою умовою для оцінки «відмінно», – це «Заходи третьої черги».

Групування заходів має проводитися на основі вимог нормативних документів, що визначають порядок оцінювання результатів діяльності як окремо для служб (підрозділів), так і для військової частини в цілому. З огляду на важливість операції групування її слід проводити шляхом здійснення попередніх розрахунків та обговорення результатів на окремій робочій групі за участю представників командування.

Варто зазначити, що групування заходів за ступенем їх важливості за змістом характеризує результат, ефект від їх провадження, який надалі можна використати для оцінювання ефективності заходу та як критерій під час розподілу виділених коштів.

Після групування заходів у блоці 3 схеми на рис. 1 здійснюється розрахунок потрібних коштів для проведення цих заходів. На практиці

використовують методи прямого розрахунку потрібних коштів (методи калькулювання), що ґрунтуються на визначенні потреб у кожному виді матеріальних ресурсів у натуральному вимірі за встановленими нормами на весь запланований обсяг робіт для проведення заходу та рівня прогнозних або фактично діючих цін на ресурси [7]. Рівень прогнозних цін визначається шляхом маркетингових досліджень ринку відповідних ресурсів [8]. Цей метод є найточніший, але й найбільш трудомісткий. Величину потрібних коштів, розраховану за цими методами, можна вважати максимальною необхідною для всебічного забезпечення діяльності військової частини за всім переліком ресурсів. Для прогнозних розрахунків, вимога до точності яких суттєво нижча, можливе використання методів укрупнених розрахунків (метод питомих показників, метод структурної аналогії, метод коефіцієнтів, регресійний метод та ін.) [7].

На основі даних про сформований у блоці 1 перелік заходів для здійснення діяльності військової частини, їх ранжування за ступенем важливості (блок 2) та розрахунку вартості заходів (блок 3) проводиться формування потреби військової частини у бюджетних коштах на плановий рік для складання кошторису (блок 4 схеми на рис. 1). За змістом ця робота полягає в узагальненні даних попередніх блоків і поданні її результатів у вигляді табл. 1.

За змістом запропонована табл. 1 відображає потребу для обґрунтування коштів під час складання кошторису на всіх етапах бюджетного процесу. Вона має форму кошторису і містить необхідну інформацію про потрібний обсяг фінансування з урахуванням очікуваного результату діяльності залежно від його величини. Така інформація на рівні головного розпорядника коштів дає змогу суттєво підвищити рівень обґрунтованості своїх пропозицій на етапах узгодження з Міністерством фінансів України розміру граничного обсягу видатків та складання проекту Державного бюджету України.

До відомості про потребу в бюджетних коштах військової частини (табл. 1) мають додаватися розрахунки потреби в коштах за кожним КЕКВ з пояснювальною запискою. Документи направляють до розпорядників коштів вищого ступеня за підпорядкованістю, де їх ретельно перевіряють та аналізують. На цьому етапі (блок 4) можливим є повернення до попередніх блоків схеми на рис. 1, починаючи з блоку 1.

Таблиця 1 – Відомості про потребу в бюджетних коштах військової частини _____ на _____ рік

Стаття кошторису	КЕКВ	Загальна потреба	У т. ч. по заходах		
			основні заходи	додаткові заходи	
				перша черга	друга черга
Поточні видатки	2000				
Оплата праці і нарахування на зарплату	2100				
...					
Капітальні видатки	3000				
Придбання основного капіталу	3100				
...					
Усього					

Відповідно до бюджетного процесу, що регламентований Бюджетним кодексом України [1], Мінфін України розробляє і доводить до головного розпорядника коштів граничний обсяг видатків бюджету, а головний розпорядник, своєю чергою, – до розпорядників нижчого ступеня, у т. ч. до військових частин. Звичайно, у сучасних складних економічних умовах величина граничного обсягу по незахищених статтях кошторису буде нижча, ніж потреба за нормами, що розрахована у військових частинах. Об'єктивно виникає проблема раціонального розподілу обмежено виділених коштів між заходами господарської діяльності частини.

За змістом завдання розподілу коштів, розв'язання якого відбувається у блоці 5 схеми на рис. 1, є різновидом задач оптимізації, де виділені кошти розподіляються між заходами діяльності частини таким чином, щоб отримати максимальний кінцевий результат. Математично задачу розподілу виділених бюджетних коштів між видами та заходами діяльності частини для кожного виду видатків кошторису (КЕКВ) можна подати у вигляді

$$\sum_{i=1}^n P(C_i) \Rightarrow \max, \quad (1)$$

$$\sum_{i=1}^n C_i \leq C_6, \quad (2)$$

де $P(C_i)$ – результат від провадження i -го заходу, що потребує C_i коштів;

C_6 – величина виділених коштів.

Вираз (1) є цільовою функцією задач оптимізації, а (2) – обмеженням. Для цієї задач цільова функція має якісне представлення, тобто, наприклад: неотримання незадовільної оцінки у разі реалізації для конкретного підрозділу заходів першої черг, або отримання

оцінки «добре» у разі реалізації заходів першої та другої черги, або отримання оцінки «відмінно» у разі реалізації заходів першої, другої та третьої черг.

Розв'язання задачі розподілу коштів пропонується проводити методом цілеспрямованого перебору заходів послідовно з першої, потім другої та третьої черг до виконання умови обмеження (2) [9]. Для цього заходи в чергах повинні бути розташовані за критерієм зростання вартості їх провадження, тобто від мінімальної до максимальної величини за умови, що провадження кожного заходу поліпшує результат діяльності підрозділу (служби) на одиницю прийнятої керівними документами шкали оцінювання (наприклад, на один бал у разі балового оцінювання). У такому випадку величина вартості заходу буде по суті означати вартість одного балу поліпшення результату діяльності підрозділу (служби), тобто характеризувати ефективність заходу. Під час розв'язання задачі обов'язково враховується належність заходу до певної служби (підрозділу), що планувала заходи, з метою контролю отримання бажаної оцінки результатів її діяльності.

Результати розв'язання задачі обговорюються на робочій нараді керівників підрозділів (служб) та командування, після чого можливе звертання до попередніх блоків схеми на рис. 1, а також до розпорядників коштів вищого ступеня з проханням внести зміни в отримані дані про обсяг граничних видатків. Після завершення розподілу за запропонованим порядком у військовій частині складають проект кошторису на плановий рік, який подається розпорядникам коштів вищого ступеня встановленим порядком.

Аналогічно проводиться розподіл коштів на наступному етапі бюджетного процесу, коли Мінфін України складає проект Держбюджету України і за його даними формує і доводить лімітні довідки до головних розпорядників коштів, а вони – до військових частин. Задача розподілу вирішується, якщо обсяги фінансування в лімітних довідках відрізняються від обсягів граничних видатків на попередньому етапі бюджетного процесу.

Таким чином, виконання робіт за схемою на рис. 1 дає змогу раціонально розподілити виділені кошти в процесі складання кошторису військової частини між видами її діяльності та структурними підрозділами з метою отримання максимального кінцевого результату. Наявність заздалегідь сформованого переліку заходів згідно із запропонованими рекомендаціями хоча й потребує проведення доволі об'ємної попередньої роботи, але дозволяє суттєво підвищити об'єктивність вирішення актуального завдання розподілу обмежених бюджетних коштів, що їх виділяють на фінансове забезпечення діяльності військових частин з метою досягнення максимальних результатів.

Висновки

1. Проведений аналіз процесу формування кошторису військових формувань в сучасних економічних умовах свідчить про складність повного задоволення їх потреб у бюджетних коштах за встановленими нормами та актуальність завдання раціонального розподілу виділених коштів за напрямками їх витрачення.

2. Розроблений науково-методичний підхід до раціонального розподілу бюджетних коштів за видами витрат військової частини (її підрозділів і служб) та схема і методичне забезпечення його реалізації дають змогу формувати кошторис військової частини, який забезпечує отримання максимальних результатів її діяльності за виділені бюджетні кошти, а також розробляти пропозиції для досягнення бажаних результатів у разі витрачення мінімальних коштів.

Подальшими дослідженнями за наведеним напрямом можна вважати конкретизацію окремих методичних положень запропонованого підходу для підрозділів і служб військової частини з урахуванням особливостей їх діяльності та впливу на кінцевий результат діяльності частини, розроблення необхідних організаційно-методичних документів з упровадження розроблених положень, їх

перевірку, уточнення за необхідності та практичну реалізацію.

Перелік джерел посилання

1. Бюджетний кодекс України : Закон від 08.07.2010 р. № 2456-VI. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення: 11.09.2021).

2. Про затвердження порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ : Постанова КМУ від 28.02.2002 р. № 228. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2002-%D0%BF> (дата звернення: 11.09.2021).

3. Бюджетний менеджмент : підручник / за ред. В. Г. Дем'янишина, Г. Б. Погріщук. Тернопіль : Крок, 2015. 522 с.

4. Сорока Р. С., Благун І. Г. Бюджетна система : навч. посіб. Львів : ЛьвДУВС, 2011. 236 с.

5. Пігош В. А. Проблемні аспекти формування планових кошторисних показників бюджетних установ. *Економічний аналіз*. Тернопіль : Економічна думка, 2014. Т. 18. № 2. С. 201–209.

6. Хомутенко А. В. Сучасний стан фінансового планування у державному секторі економіки України. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Економіка. 2018. № 11 (39). С. 143–154.

7. Механізми оцінки матеріального забезпечення та управління витратами з'єднань і частин Національної гвардії України : кол. моногр. / за ред. О. Г. Бондаренка. Харків : НА НГУ, 2014. 253 с.

8. Методичні рекомендації щодо оцінки цінової ситуації та прогнозування цін на соціально значущі продукти на короткостроковий період (затв. Наказом Міністерства економіки України від 08.12.2010 р. № 1551).

9. Осипенко С. М., Одейчук С. Ю. Раціональний розподіл коштів за видами діяльності військової частини Національної гвардії України. *Службово-бойова діяльність Національної гвардії України: сучасний стан, проблеми та перспективи* : зб. тез доп. наук.-практ. конф., м. Харків, 14 берез. 2019. Харків : НА НГУ, 2019. С. 129–130.

Стаття надійшла до редакції 25.09.2021 р.

УДК 336.144

С. В. Белай, С. Н. Осипенко, А. А. Желновач

НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЙ ПОДХОД К РАСПРЕДЕЛЕНИЮ БЮДЖЕТНЫХ СРЕДСТВ ПРИ ФОРМИРОВАНИИ СМЕТЫ ВОИНСКОЙ ЧАСТИ

На основе изучения руководящих документов, публикаций и существующей практики определена необходимость усиления обоснованности процесса распределения бюджетных средств на осуществление хозяйственной деятельности воинской части при формировании ее сметы. В содержательном и математическом виде сформулирована задача распределения средств, сформированы исходные условия, выбран метод, предложены схема ее решения и методические положения для выполнения каждого ее блока. Даны рекомендации по организации внедрения разработанных положений в практику формирования сметы воинской части.

Ключевые слова: хозяйственная деятельность, смета, организационно-техническое мероприятие, приоритетность мероприятия, стоимость мероприятия, предельный объем расходов бюджета, лимитная справка.

UDC 336.144

S. Bielai, S. Osypenko, O. Zhelnovach

SCIENTIFIC AND METHODOLOGICAL APPROACH TO THE DISTRIBUTION OF BUDGETARY FUNDS FOR THE FORMATION OF THE ESTIMATE OF THE MILITARY UNIT

The article, based on the study of guiding documents, publications and existing practice, determines the need to strengthen the validity of the process of allocation of budget funds for economic activities of the military unit in the formation of its budget. In terms of content and mathematics, the task of allocating funds is formulated, which involves achieving the desired results of the military unit for the minimum budget or maximum results within the allocated funds, depending on the stages of budgeting. The initial conditions are formed, the method is chosen and the scheme of the solution of the formulated problem is offered. Economic activity is considered to be a coordinated set of processes, measures and actions aimed at comprehensive and continuous implementation of the military unit's assigned tasks, combat training and mobilization readiness, creating conditions for a rapid transition from peacetime to martial law. In accordance with the scheme, methodological provisions are proposed for the implementation of each of its blocks. The general sequence of solving the problem includes the following stages: determining the composition of measures (actions) of economic activity to be performed by units and services of the military unit in accordance with their functional responsibilities; grouping of measures according to the codes of economic classification of expenses of the estimate; determining the priority of measures according to the degree of impact on the final result of the military unit; calculation of the necessary funds for the implementation of each event; substantiation of the minimum amount (need) of budget funds to ensure the implementation of the tasks of the military unit at a given level; distribution of limited budget funds to obtain maximum results at the stage of updating the budget. Recommendations for the organization of their implementation in the practice of forming a wartime estimate are provided.

Keywords: economic activity, estimate, organizational and technical event, priority of the event, cost of the event, the maximum amount of budget expenditures, limit reference.

Белай Сергій Вікторович – доктор наук з державного управління, професор, начальник кафедри військово-соціального та психологічного забезпечення Національної академії Національної гвардії України
<https://orcid.org/0000-0002-0841-9522>

Осипенко Станіслав Миколайович – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри оперативного та логістичного забезпечення Національної академії Національної гвардії України
<https://orcid.org/0000-0003-0548-6428>

Желновач Олександр Олександрович – старший викладач кафедри оперативного та логістичного забезпечення Національної академії Національної гвардії України
<https://orcid.org/0000-0002-5430-6502>